

ПІДГРУНТЯ ДЛЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

MIKOLAJ POPIUK, LUDMILA STEPANOWA

Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника в Івано-Франківську

АНОТАЦІЯ: У статті проаналізовано основні освітні документи Європейського союзу в галузі початкової освіти, якими керувалися Польща, Чехія, Словаччина й Угорщина у процесі реформ. Висвітлено вплив європейських освітніх актів на проведення реформ у початковій школі.

Країни Вишеградської четвірки великою мірою керуються в освітньому процесі положеннями, висвітленими в освітніх документах Європейського Союзу. Проаналізуємо їх. Одним з таких освітніх актів (фактично є базовим у процесі реформ у державах Центрально-Східної Європи) є Маастрихтська угода (1992), підписання якої відкрило новий етап розвитку освітньої стратегії освітній сектор на законодавчому рівні було включено до спільної стратегії, спрямованої на підготовку молоді до дорослого життя в рамках ЄС. Затверджена стратегія у галузі освіти характеризується відмовою від уніфікації освітньої політики країн-членів - за законодавством ЄС, організація та зміст освіти є їх власною прерогативою. У відповідності до «принципу доповнюваності» ЄС може лише підтримувати та доповнювати діяльність країн-членів в окремих галузях освіти для підсилення «духу європейства». До таких сфер, згідно із законодавством, було віднесено: підвищення якості освіти (Розділ 3, Стаття 149) шляхом: розвитку європейського виміру в освіті, зокрема через навчання іноземних мов у державах – членах Європейського Союзу починаючи з молодших класів; сприяння мобільності учнів та вчителів через академічне визнання дипломів та термінів навчання; розвиток співпраці між освітніми інституціями (в тому числі між початковими школами); сприяння обміну інформацією та досвідом щодо спільних

засад функціонування систем початкової освіти країн – членів Європейського Союзу; сприяння збільшенню обмінів молоді, яка навчається та викладачів; розвиток відкритого та дистанційного навчання. розвиток системи професійної підготовки (Розділ 3, Стаття 150) шляхом: оптимізації систем професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників для інтенсифікації професійної інтеграції на ринку праці; спрощення доступу до професійної підготовки та сприяння мобільності викладачів; сприяння співпраці у галузі професійної підготовки між освітніми інституціями та фірмами; розвитку обміну інформацією та досвідом щодо загальних проблем професійної підготовки в країнах – членах Європейського Союзу¹.

З огляду на проголошені підходи нові програми спрямовуються на формування «європейської компетентності» – інтегрованим «Сократом» та «Леонардо да Вінчі» охоплено всі типи й рівні освіти та професійної підготовки.

Зрозумілим стає також і те, що «принцип доповнюваності», який характеризується автономним функціонуванням національних систем освіти країн-членів (формат, за яким освітні інституції застосовують різні правила зарахування, працюють за різними навчальними планами, присуджують різні дипломи, ступені та кваліфікації тощо), вже не може повною мірою реалізувати проголошені цілі. Тому за нових умов ЄС переходить до використання «відкритого методу координації», який передбачає застосування стратегії, що включає розробку спільних для країн-членів політики, завдань та інструментів реалізації останніх.

Практичною імплементацією проголошеного плану дій став документ Європейської Комісії «Доповідь про конкретні майбутні завдання для освіти та професійної підготовки у Європі» (2001)², затверджений Європейською Радою на засіданні у Стокгольмі, який містить пропозиції щодо спільних дій країн – членів ЄС у сфері освіти до 2010 р. Зазначена доповідь стала першим документом, що пропонує уніфіковану стратегію розвитку національних освітніх політик. Стратегія включає три кардинальні цілі: підвищення якості та ефективності систем освіти та підготовки в країнах ЄС; спрощення доступу до усіх форм освіти протягом життя; посилення відкритості систем освіти.

---

¹Por. *Treaty establishing the European Community* (Articles 149 to 150) <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treatiess> [14.05.2012]. Zob. P. Mazur, *Edukacja aksjologiczna fundamentem w procesie jednoczenia Europy*, „Wychowanie na co dzień” 2008 nr 10-11, s. 20-22; tenże, *Edukacja aksjologiczna wyzwaniem dla współczesnej pedagogiki społecznej*, w: *Pedagogika społeczna w Europie Środkowej, stan obecny i perspektywy*, red. Z. Bakošová, E. Jarosz, Brno 2009, s. 443-453.

² Por. *Report on the concrete future objectives of education and training systems*.

Наступне засідання Європейської Ради у Барселоні (березень 2002 р.) підтвердило амбіційні плани ЄС, де наголошувалося, що освіта є однією з основ європейської соціальної моделі та що європейська система освіти має стати світовим еталоном якості до 2010 р. - план спільних дій на виконання освітньої стратегії ЄС, затверджений у Барселоні, містить конструктивні шляхи реалізації проголошених цілей та індикатори для відстеження успішності процесу.

Розглядаючи вчителя як основний фактор імплементації проголошеної стратегії розвитку освіти, важливим завданням, що було проголошено у цьому контексті, є залучення, підготовка та утримання висококваліфікованих педагогів у вчительській сфері. Країнам – членам Європейського Союзу для підвищення якості освіти було рекомендовано обмінюватись досвідом щодо оцінювання ефективності програм підготовки педагогів та європейського виміру в освіту; підходів до розвитку кар'єри вчителів та поліпшення їхніх умов праці.

Розвиток навичок для «суспільства знань» було визначено другим пріоритетним напрямом підвищення якості освіти, початкової школи зокрема. Необхідно зазначити, що ЄС, визнаючи це завдання як наріжне, доклав чималих зусиль, починаючи з 2000 р., у напрямі розробки уніфікованого переліку базових навичок для учнів початкових класів. Як наслідок тривалої роботи - ухвалення 2006 р. Європейської довідкової системи ключових компетентностей для навчання впродовж життя, що рекомендована для впровадження у національні системи початкової освіти країн – членів Європейського Союзу. Система охоплює вісім ключових компетентностей: спілкування рідною мовою, спілкування іноземною мовою, математична компетентність та базові компетентності у галузі науки та техніки, уміння вчитись, міжособистісна, міжкультурна, соціальна і громадянська компетентності, підприємливість та культурне самовираження³.

Наприкінці 1989 року в країнах Центрально-Східної Європи, зокрема й тих, які 1992 року ввійшли до складу Вишеградської четвірки, розпочалися невідворотні процеси, які спричинили початок реформ у різних сферах життя суспільства, в тому числі й початковій освіті. Ці реформаторські процеси відповідним чином відображені в законах та нормативних актах Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини. Отож у країнах Вишеградської четвірки розвиток та реформування початкової освіти визначається такими стратегічно важливими освітніми документами: Національний план розвитку 2007-2013 рр. «Освіта

---

³ Por. *Key data on information and communication technology in school in Europe 2004 edition*.

і компетенції» (Польща), Закони про народну освіту (Чехія, Словаччина), Основний національний план (NCC) (Угорщина).

Важливим кроком на шляху ухвалення стратегічних освітніх документів є їх громадське обговорення. Це дає змогу уникнути дискусій після введення в дію нормативних актів щодо початкової освіти. Протягом останніх 15-ти років у країнах Вишеградської четвірки відстежуємо паралельну тенденцію короткотермінового та довготермінового планування освіти. У документах Європейської Комісії з червня 1999 року виділено робоче планування (1-2 роки), стратегічне планування (5-6 років) і планування віддаленого майбутнього (10-20 років)⁴.

У Польщі, Чехії, Словаччині та Угорщині у 90-х роках минулого сторіччя виникає компроміс між центральним плануванням у масштабах усієї країни і локальним плануванням. Тут простежується тенденція до децентралізації планування, але водночас чітко виражено прагнення, щоб попри децентралізацію держава визначила найважливіші напрями довготермінових стратегічних дій. Роль центру загалом полягає у визначенні стратегічних цілей і фундаментальних принципів, усталенні основних механізмів непрямого управління, у проведенні моніторингу дотримання стандартів початкової освіти, у розробці системи оцінювання якості на всіх рівнях для забезпечення відповідних освітніх стандартів. Отже, як бачимо, ця роль зводиться здебільшого до трьох функцій: координаційної, регуляційної та розподільної.

Кожний стратегічно важливий документ аналізують через призму технології його підготовки, обговорення та технології його реалізації. На кожній стадії ці технології мають свої ризики. Так, скажімо, на стадії підготовки дуже важливим є дотримання методики підготовки документа, а також здатність уникнути обмеженості галузевою тематикою і не допустити звуження кола експертів, які беруть участь у підготовці документа. Низький рівень технології підготовки, тобто неналежна спрацьованість проекту стратегічно важливого документа, викликає певний скепсис у всіх, хто має безпосередню чи опосередковану дотичність до освіти⁵.

На нашу думку, в Україні якісні технології обговорення мусять ґрунтуватися на якнайширшому громадському обговоренні документа і мати належний час для відповідної громадської експертизи.

Для країн Центральної та Східної Європи, як і для західних країн, характерна тенденція до організації навколо довготермінових освітніх планів тривалої і справді

---

⁴ Рог. О. Локшина, *Стратегія Ради Європи в галузі шкільної освіти*, „Шлях освіти” 2002 nr 3, s. 19.

⁵ Рог. „Програми підтримки вироблення стратегії реформування освіти” 2001 nr 2, s. 15.

найширшої громадської дискусії. Тут наголос роблять на понятті колективного розуму, еволюційному розвитку стратегічних освітніх документів. Стає зрозумілим, що забезпечення ефективної освітньої політики у початковій школі немислиме без вивчення та аналізу інтересів усіх, хто зацікавлений у такій політиці. Таке узгоджене бачення проблем й перспектив початкової освіти надзвичайно важливе при розробці, обговоренні та ухваленні стратегічно важливих освітніх документів⁶.

У державах Вишеградської четвірки на стадії впровадження довготермінових стратегічних освітніх документів простежується якісне робоче і стратегічне планування, щоб на стадії впровадження усі ризики звести до мінімуму. Перед тим чітко і конкретно обумовлюються всі шляхи реалізації та механізми впровадження документів. Надзвичайно важливу роль відіграє і визначення усіх ресурсів реалізації⁷. Цей досвід є особливо важливим для України, адже в нашій країні часто трапляється ситуація, коли не вистачає фінансових ресурсів для забезпечення виконання нормативно-правового акта на практиці. Тобто стадія впровадження повинна виявити всі недоопрацювання, які були допущені на стадії підготовки і на які не звернули уваги широкі громадські обговорення.

Так загалом виглядає процес підготовки, обговорення та впровадження освітніх документів у країнах Вишеградської четвірки. На нашу думку, ознайомленість та застосування цього досвіду, вкрай необхідні при підготовці й обговоренні такого для нас важливого документа як Національна доктрина розвитку освіти.

SUBSOIL FOR NORMATIVELY LEGAL BASES OF COUNTRIES OF VISHEGRAD IN THE PROCESS OF INTEGRATION TO EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

MIKOLAJ POPIUK, LUDMILA STEPANOWA

ABSTRACT: In the article the basic educational documents of the European union are analysed in industries of primary education, which was followed by Poland, Czech, Slovakia and Hungary in the process of reforms. Influence of the European educational acts is reflected on the leadthrough of reforms at initial school.

---

⁶ Por. *Treaty establishing the European Community*, dz. cyt.

⁷ Por. *Report on the concrete future...*, dz. cyt.